

*Шаршенова Рысбү Айылчиевна,
аспирант,
Кыргыз билим берүү академиясы,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары,
e-mail: Yryssarsenova016@gmail.com*

**ЖОЖдордо КЫРГЫЗ ТИЛИН ИНТЕРАКТИВДҮҮ
ОКУТУУ – БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ЖАҢЫ ГОРИЗОНТТОРУ**

*Шаршенова Рысбү Айылчиевна,
аспирант,
Кыргызская академия образования,
Кыргызская Республика, город Бишкек,
e-mail: Yryssarsenova016@gmail.com*

**ИНТЕРАКТИВНОЕ ПРЕПОДАВАНИЕ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА
В ВУЗАХ – НОВЫЕ ГОРИЗОНТЫ ОБРАЗОВАНИЯ**

*Sharshenova Rysbu Aiylchievna,
Graduate Student,
Kyrgyz Academy of Education,
Kyrgyz Republic, Bishkek city,
E-mail: Yryssarsenova016@gmail.com*

**INTERAKTIVE TEACHING OF THE KYRGYS LANGUAGE
IN UNIVERSTIES – NEW HORIZONS OF EDUCATION**

***Аннотация:** Макалада интерактивдүү сабак өтүүнүн негизги маселелери тууралуу сөз болот. Негизги методикасы жана жаңычылыгы жөнүндө мисалдар келтирилген. Долбоордук иш изилденген материалдын негизинде жеке же топтук долбоорлорду түзүүнү камтый тургандыгын далилдер аркылуу берилген. Ролдук оюндар жана симуляциялар студенттерге ар кандай сценарийлерге жана кырдаалдарга чөмүлүүгө мүмкүндүк берет, бул предметти жакшыраак түшүнүү боло тургандыгы тууралуу кеп козголот. Мотивациянын жогорулашы: ар түрдүү дисциплиналардагы билимдерди реалдуу дүйнөдөгү көйгөйлөргө*

колдонуу окууну кызыктуу жана маңыздуу кыла тургандыгы тууралуу сөз болот.

***Аннотация:** В статье говорится об основных вопросах проведения интерактивного урока. Приведены примеры основной методики и инноваций. Приведено доказательство того, что проектная работа включает в себя создание индивидуальных или групповых проектов на основе изученного материала. Ролевые игры и симуляции позволяют учащимся погрузиться в различные сценарии и ситуации, что приводит к лучшему пониманию предмета. Повышенная мотивация: применение знаний из разных дисциплин для решения реальных*

проблем делает обучение увлекательным и значимым.

Annotation: The article talks about the main issues of conducting an interactive lesson. Examples of basic methodology and innovations are given. Evidence is provided that project work includes the creation of individual or group projects based on the material studied. Role-playing games and simulations allow students to immerse themselves in different scenarios and situations, leading to a better understanding of the subject. Increased motivation: Applying knowledge from different disciplines to solve real-world problems makes learning fun and meaningful.

Түйүндүү сөздөр: заманбап технологиялар, платформалар, виртуалдык экскурсиялар, окуу процесси, анимациялар, долбоордук ишмердүүлүк, мультимедиялык презентациялар, санариптик окуу китептер.

Ключевые слова: современные технологии, платформы, виртуальные туры, процесс обучения, анимация, проектная деятельность, мультимедийные презентации, цифровые учебники.

Key words: modern technologies, platforms, virtual tours, learning process, animation, project activities, multimedia presentations, digital textbooks.

Киришүү. Заманбап технологиялар окууга болгон мамилени түп тамырынан бери өзгөртүп, интерактивдүүлүктүн жана билимге жеткиликтүүлүктүн жаңы горизонтторун ачып жатат. Биз мындан ары салттуу окутуу форматтары менен чектелбейбиз – мультимедиялык ресурстардын, онлайн кызматташуу платформаларынын, билим берүү колдонмолорунун жана виртуалдык аудиториялардын жардамы менен окуу ар бир студент үчүн жеткиликтүү болгон кызыктуу сабакка айланат. Мисалы, супсак окуу китептеринин ордуна студенттер виртуалдык экскурсиялар, байыркы уламыш, эпосторго саякаттоо же космостун тереңдиктерин изилдөө дүйнөсүнө сүңгүп кете алышат.

Интерактивдүүлүктүн элементтери, анимацияланган иллюстрациялары жана 3D

моделдери бар электрондук окуу китептери татаал материалды чогултуп, эстеп калуу оңой болгон кызыктуу китепке айлантат. Бирок чыныгы ачылыш пассивдүү окутууну окуу процессине активдүү катышууга айландырган интерактивдүү көнүгүүлөрдөн келип чыгат. Студенттер виртуалдык лабораторияларда маселелерди чечип, виртуалдык дебаттарга катышып, онлайн чөйрөдө өздөрүнүн долбоорлорун түзө алышат.

Бул маалыматтык-коммуникациялык технологиялар менен байланышкан жаңы түшүнүктөрдүн пайда болушу жана азыркы коомдун ишинин бардык тармактарында компьютердик техниканы колдонуу менен шартталган [1].

Окуу процессин кызыктуу оюнга айландырган билим берүүчү колдонмолор өзгөчө роль ойнойт. Алар тил үйрөнүүнү интерактивдүү викторинага айландырат, түстүү анимациялар жана кызыктуу маселелер менен сабакты өздөштүрүүгө жардам берип, өз долбоорлорун түзүүгө жана бөлүшүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Изилдөөнүн максаты. Интерактивдүү окутууда заманбап ыкмаларды колдонуу конкреттүү мисалдар менен көрсөтүп, алардын колдонулуш учурларын, өзгөчөлүктөрүн ачып берүү.

Изилдөөнүн методдору. Байкоо, пикир алышуу, маалыматтарды иштеп чыгуу ыкмалары. Макала илимий маалыматтарга жана интернет булактарга таянуу менен талдоо жүргүзүү менен эмпирикалык методдор пайдаланып жазылды.

Негизги мазмуну. Интерактивдүү билим берүү – азыркы замандын талабы. Бул учурда ар түрдүү ыкмаларды колдонуу шартка ылайык болот. Мисалы; коммуникативдик метод – реалдуу кырдаалда тилди активдүү колдонууга багытталган. Бул ыкма ролдук ойноо, дебат жана талкуу аркылуу сүйлөө жана жазуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө мүмкүндүк берет. Интерактивдүү окутуу окутуучу менен студенттердин өз ара аракеттенүүсүн камтыйт. Бул окуу тажрыйбасын динамикалуу жана кызыктуу кылуу үчүн ар кандай технологияларды жана методикаларды колдонууну камтыган ыкма.

Салттуу лекциялардан айырмаланып, интерактивдүү сабактар студенттердин активдүү катышуусун талап кылат, бул материалды жакшыраак сиңирүүгө жардам берет. Бул окутуу ыкмасы грамматика менен лексиканы гана жакшыртпастан, тилди күнүмдүк турмушта колдонууга болгон ишенимди да арттырат. Айта кетсек; Релевант стори, Фишбоун, Осминог, Ричворд ж.б.

Долбоордук ишмердүүлүк ыкмасы. Долбоордук иш-чаралар студенттердин кыргыз тили жана адабияты боюнча ар кандай долбоорлорду аткарууну камтыйт. Бул изилдөөлөрдү, презентацияларды түзүүнү, макалаларды жазууну же видеолорду чыгарууну камтыган жеке же топтук долбоорлор болушу мүмкүн. Мисалы, *canva* менен презентацияларды жасоо, *padlem* онлайн доскасы менен иштөө ж.б.

Когнитивдик-коммуникациялык мамиле. Дж.Сирл бул теорияны иштеп чыгып, төмөнкү коммуникативдик актыларды аныктаган:

- өкүлчүлүк билдирүүлөр (иштердин абалын мүнөздөгөн билдирүүлөр);
- директивдер (угуучуну иш-аракет кылууга үндөгөн билдирүүлөр: буйруктар, өтүнүчтөр, көрсөтмөлөр ж.б.у.с.)
- комиссивдер (сүйлөөчүнү бир нерсе кылууга милдеттендирген билдирүүлөр: убада, ант ж.б.);
- экспрессивдүүлүк (психологиялык абалды билдирген билдирүүлөр: кечирим суроо, көңүл айтуу, ыраазычылык ж.б.);
- декларативдер (иштин абалын өзгөртүүчү билдирүүлөр: согуш жарыялоо, ат, наам берүү ж.б.) [2].

Когнитивдик-коммуникациялык ыкма когнитивдик процесстер менен коммуникация көндүмдөрүнүн ортосундагы байланышка багытталган. Бул ыкма сүйлөмдөрдү туура түзүүнү гана эмес, тилди маданияттын жана коомдун контекстинде кантип түшүнүүгө жана талдап билүүгө үйрөтөт. Критикалык ой жүгүртүүнү жана аналитикалык жөндөмдөрдү өнүктүрүүгө да маанилүү көңүл бурулат.

Өнүктүрүүнүн негизги багыттарынын бири окуу процессин жакшыртып, аны

кызыктуу жана эффективдүү кыла турган заманбап технологияларды интеграциялоо болот. Виртуалдык реалдуулук (VR) тил чөйрөсүндө болуп көрбөгөндөй мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Студенттер виртуалдык музейлерге барууга, виртуалдык өлкөлөргө саякаттоого мүмкүнчүлүк алышат.

VR аркасында кыргыз тилин үйрөнүү жөн гана теориялык көнүгүү эмес, жандуу жана кызыктуу тажрыйба болуп калат. Окутуунун ыкмаларын өнүктүрүүдө жасалма интеллект (AI) да маанилүү роль ойнойт. AI системалары жекелештирилген пикирлерди камсыздай алат, студенттердин ишинин натыйжалуулугун анализдейт жана тил көндүмдөрүн жакшыртуу үчүн жекелештирилген сунуштарды бере алат.

Бул макалада биз университеттерде кыргыз тилинде интерактивдүү окутуунун негизги аспектилерин жана артыкчылыктарын карап чыгабыз.

1. Интерактивдүү окутуунун артыкчылыктары:

1.1 Студенттердин активдүү катышуусу – интерактивдүү окутуу методдору студенттердин окуу процессине тереңирээк көңүл буруусун күчөтөт. Алар маалыматты пассивдүү кабыл алуунун ордуна активдүү катышуучуларга айланат, бул аларга материалды жакшыраак түшүнүүгө жардам берет. Топтук талкууларды, ролдук оюндарды, дебаттарды жана симуляцияларды колдонуу сабактарды динамикалуу жана кызыктуу кылат.

1.2 Сынчыл ой жүгүртүүнү өнүктүрүү – интерактивдүү окутуу ыкмалары сынчыл ой жүгүртүү көндүмдөрүн өнүктүрүүгө шыктандырат. Тексттер менен иштөө, изилдөөлөрдү жүргүзүү жана ар кандай көз караштарды талдоо өз ойлорун так айтууга жана негиздүү жыйынтык чыгарууга жардам берет.

1.3 Коммуникация көндүмдөрүн өркүндөтүү – топтук иштер, талкуулар жана презентациялар оозеки жана жазуу жүзүндөгү коммуникация көндүмдөрүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Бул көндүмдөр келечекте ийгиликтүү кесиптик ишмердүүлүк жана социалдык адаптация үчүн зарыл.

2. Ролдук оюндар жана симуляциялар – ар кандай сценарийлерге жана кырдаалдарга чөмүлүүгө мүмкүндүк берет, бул предметти жакшыраак түшүнүүгө жардам болот. Мисалы, тарыхый окуяларды, адабий чыгармаларды же профессионалдык кырдаалдарды ойной алышат, бул аларга критикалык талдоо жана чечим кабыл алуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет.

3. Көйгөйлөр жана кыйынчылыктар.

Көрүнүп турган артыкчылыктарга карабастан, интерактивдүү окутуу кээ бир көйгөйлөргө дуушар болот. Биринчиден, ал мугалимдер тарабынан олуттуу ресурстарды жана окутууну талап кылат. Интерактивдүү методдорду иштеп чыгуу жана ишке ашыруу үчүн материалдык жана убакыттык чыгымдар талап кылынат.

Топтук иш жана талкуу: өз ара темаларды талкуулоо, көйгөйлөрдү чечүү жана талаш-тартыштарга катышуу үчүн командаларда иштешет.

Интерактивдүү методдор мугалимге курсту студенттердин керектөөлөрүнө ылайыкташтырууга жана программага тез өзгөртүү киргизүүгө мүмкүндүк берет. Мисалы: **Кейс-стади** – бул студенттер чечимдерди табуу жана сунуштарды иштеп чыгуу үчүн реалдуу турмуштан же практикадан конкреттүү кырдаалдарды (иштерди) талдоочу окутуу ыкмасы.

«Коомдун керектөөсүнө карата билим берүүнүн багытындагы негизги идеологияны ушул жаңы багытка буруу керек. Жаңы багыт дегенибиз билим берүүдө рыноктун идеясынын маңызын өз ара кызматташуу аркылуу бир максатты көздөй умтулушу» [3, с. 7].

Билим алуунун интерактивдүү ыкмасы төмөнкүлөрдү камтыйт:

Угуу: угулган маалыматка көңүл бурууну, түшүнүүнү жана эстеп калууну камтыган активдүү угуу; окуу: текстти эле карап отурбастан, окугандарын терең түшүнүү; талдоо жана критикалык баа берүү.

Түшүнүү: алынган маалыматты болгон билимдер менен байланыштыра билүү, өз көз карашын жана корутундусун түзүү.

Суроо берүү: окуу процессине активдүү катышуу, теманы терең түшүнүүгө умтулуу.

Жоопторду издөө: көз карандысыз изилдөө, ар кандай булактардан маалыматты издөө, алынган маалыматтарды анализдөө жана синтездөө.

Өз алдынчалыкты өнүктүрүү: студенттин өз алдынча маалымат издөө жана көйгөйлөрдү чечүү көндүмдөрү калыптанат.

Билим берүү технологияларын өнүктүрүү. Маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын өнүгүшү билим берүү процессине жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Заманбап студенттердин окуу процессинен ар кандай муктаждыктары бар. Алар окууга көбүрөөк интерактивдүү, жекелештирилген жана практикалык ыкмаларга умтулушат. Ошондуктан, тилди практикалык колдонууга басым жасаган ыкмалар, долбоордук иш-аракеттер жана жекече мамиле өзгөчө актуалдуу болуп калат.

Маданиятты байытуу жана интеграциялоо. Кыргыз тилин үйрөнүү грамматиканы жана лексиканы үйрөнүү гана эмес, ошондой эле маданиятты, салттарды жана социалдык контекстти түшүнүү болуп саналат.

Ийгиликтин сыры бардык нерсени толук билүү, кесибинде жөндөмдүү жана өз жаатында уста болуу менен бирге өзүнө ишене билүүсүндө. Сабагын билген мугалим өзүнө ишенет. Өзүнө ишенген адам ишеничтүү кадам таштай алат жана ийгиликти да багытта алат [4].

ЖОЖдордо кыргыз тилин окутуунун заманбап ыкмаларын үйрөнүүнүн актуалдуулугу көптөгөн факторлор менен шартталган, анын ичинде ааламдашуу, технологиялык өнүгүү, студенттердин муктаждыктарынын өзгөрүшү, маданий баюу, педагогикалык методдордун эволюциясы, кесиптик ишмердүүлүккө даярдоо жана социалдык өзгөрүүлөр. Окутуудагы инновациялык ыкмалар жана технологиялар процессти эффективдүү, адаптацияланган жана билим алуучулардын реалдуу муктаждыктарына багытталышына мүмкүндүк берет, бул теманы заманбап билим берүү процесси үчүн өтө маанилүү жана актуалдуу кылат.

«Практикалык жактан алганда – мугалимдин көздөгөн максаттарына жетишүүсүн камсыздай турган ыкмалардын жыйындысы «окутуу технологиясы» болуп саналат» [5].

Коммуникация стратегиялары: метод студенттерге натыйжалуураак баарлашууга жана коммуникация процессиндеги көйгөйлөрдү чечүүгө жардам берген реалдуу кырдаалдарда тил билимин колдонууга багытталган.

«Санариптик окутуу окуучунун маалыматтык компетенттүүлүгүн, андан кийин анын санариптик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун негизин түзөт» [6].

Заманбап билим берүүдөгү системалуу мамиле өз алдынча билим алууга жана тез өзгөрүп жаткан дүйнөгө көнүүгө жөндөмдүү активдүү жана чыгармачыл инсандарды калыптандырууга багытталган. Бул методдор окуунун сапатын гана жогорулатпастан, аны жеткиликтүү жана кызыктуу кылып, материалды жакшы өздөштүрүп, жогорку натыйжаларга жетишүүгө өбөлгө түзөт. Онлайн платформалар: Moodle, Google Classroom жана башкалар сыяктуу платформалар курстарды түзүү жана башкаруу, тесттерди башкаруу жана студенттер менен мугалимдердин ортосундагы өз ара аракеттенүүнү жеңилдетүү үчүн мүмкүнчүлүктөрдү сунуштайт. Мисалга алсак, жасалма интеллект менен иштөө (copilot, чат gpt, writereader, renderforest),

Корутунду. ЖОЖдордо кыргыз тилин интерактивдүү окутуу жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачкан келечектүү багыт болуп саналат. Ал практикалык билимди жайылтуу менен окууну кызыктуу жана натыйжалуу кылат.

Бирок интерактивдүү ыкмаларды ийгиликтүү ишке ашыруу ресурстарга жана даярдыкка көңүл бурууну, ошондой эле жаңы чакырыктарга каршы турууга даяр болууну талап кылат. Интерактивдүү технологиялар, коммуникативдик метод, долбоордук ишмердүүлүк, билим берүү процессин интенсификациялоо, жекелештирилген окутуу жана когнитивдик-коммуникациялык мамиле окутуунун натыйжалуулугун жогорулатууга жана заманбап студенттердин керектөөлөрүн канааттандырууга жардам берген негизги элементтер болуп саналат.

Адабияттар:

1. Биболетова М.З. Мультимедийные средства как помощник УМК – Enjoy English! для средней школы. ИЯШ, №3.2013.
2. Сёрл Дж.Р. Что такое речевой акт? Косвенные речевые акты; Классификация речевых актов Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. – М., 1986.
3. Жумашова Г.С. Заманбап билим берүүнүн баалуулуктары // Известия Кыргызской академии образования. – Бишкек, 2022. – №2 (57). – С. 3-8.
4. Шаматов Д. Билимге умтулуу. – Б., 2019. – 160 б
5. Рысбаев С.К. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун деңгээлдик системасы жана ага коюлуучу дидактикалык талаптар. – Б., 2012. – 21-б.
6. Калдыбаев С.К., Орозбаева А.А. Санариптик сабаттуулуктун ролу жана мааниси // Alatoo Academic Studies. – Бишкек, 2020. – № 2 (2). – С. 44-51.

Рецензиялаган:
Токтомаматов А.Д.,
педагогика илимдеринин кандидаты